

ROZVÍJÍME ČTENÁŘSKOU GRAMOTNOST na základní škole

Metodická příručka pro učitele s multimediální
podporou pro výuku českého jazyka

Klára Chlpíková

Jitka Macháčková

Tato publikace je spolufinancována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky v Programu na podporu nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání v roce 2014 jako součást projektu Efektivní zvyšování čtenářské gramotnosti realizovaného při ZŠ Bernarda Bolzana o.p.s. v Táboře.

Autorky: Klára Chlpíková
Jitka Macháčková

Obsah

Úvodní slovo	4
Čtenářská gramotnost	5
Metody a formy práce pro rozvoj čtenářské gramotnosti	7
Vybrané metody kritického myšlení.....	8
Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů.....	11
Dílna čtení.....	11
Ukázkové edukační materiály s komentářem	13
Metodický list _Poklad starého brouka.....	15
Metodický list_ Pipi Dlouhá punčucha	21
Metodický list_ Druhá světová válka v kresbách a karikaturách.....	25
Metodický list_ Divá Bára	29
Metodický list_ Příšerné příběhy strýce Montaguea	34
Užitečné odkazy aneb „kam dál?“	38
Internetové stránky.....	38
Publikace a metodické příručky.....	38
Použitá literatura a zdroje	39

Úvodní slovo

Rozvíjení čtenářské gramotnosti je nelehkým úkolem každého učitele. S texty se žáci nesetkávají pouze v hodinách českého jazyka, ale i v ostatních školních předmětech. Dobře si osvojit a zvládnout techniku čtení je pouze základem pro dobré porozumění textu. Díky čtenářským schopnostem si žák osvojuje klíčové kompetence pro školní i osobní život. Textům v jakékoliv podobě se během svého života nevyhne, proto je na rodině a učitelích, aby si žák osvojil správnou techniku čtení, ale hlavně aby pocítil ze čtení radost, požitek a uspokojení. Učitel by neměl požadovat memorování obsahů textů, ale motivovat k zamyšlení nad obsahem díla, jeho přesahem do reálného života žáka a pokládat takové otázky, které čtenáře jakéhokoliv věku a jakéhokoliv stupně vzdělání dovedou k určité abstrakci, schopnosti vyjádření vlastního názoru, ale i toho že se žák naučí číst „mezi řádky“.

Motivovat žáka, aby četl s potěšením, pravidelně a rád je „běh na dlouhou trať“. Není to otázka jednoho či dvou měsíců. Záleží na mnoha faktorech, jež formují život žáka – rodinné zázemí, škola, kamarádi, zájmy a osobní preference trávení volného času, atp.

Tato metodická příručka nepřináší návod na jistý úspěch. Smyslem publikace je předložit pedagogické i nepedagogické veřejnosti nejen souhrn metodických materiálů, ale pokusit se uceleným způsobem předložit jednotlivé metody a formy výuky vedoucí k rozvíjení čtenářství u žáků prvního i druhého stupně základní školy. Při výběru textů je vycházeno z osobních zkušeností s jednotlivými díly, stejně tak při výběru konkrétních metod je odkazováno na zkušenosti osobní, ale i na osvědčené rady kolegů a kolegyně.

Tyto a následující řádky je proto možno vnímat jako jakýsi zásobník inovativních metod výuky, jako zásobník textů a pracovních listů podporujících čtenářství. Zároveň s příručkou a metodickými materiály vznikly i webové stránky, kde všechny materiály a texty najdete v interaktivní podobě pro Vaše osobní využití.

Metodická příručka vznikla v rámci projektu Efektivní zvyšování čtenářské gramotnosti podporovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, jehož cílem je zvyšování kvalifikace pedagogických pracovníků.

Čtenářská gramotnost

Čtení, psaní a počítání se řadí mezi základní dovednosti, které by si měl každý jedinec osvojit proto, aby byl označován jako gramotný. Do jaké míry ovšem tyto dovednosti musí zvládnout? Pro běžný život nestačí umět přečíst si příbalový leták, dopis od přítele či televizní program. Míru úspěšnosti každého jedince ve společnosti značně zvyšuje jeho schopnost využít těchto klíčových kompetencí ke svému dobru. Základní škola by měla tyto dovednosti nejen rozvíjet, ale s trpělivostí dbát na jejich správné zakořenění u každého svého žáka.

Čtenářská gramotnost je dle souborem mnoha dovedností, které se vzájemně doplňují a provázejí. Definice čtenářské gramotnosti existuje několik. V této publikaci je citována definice čtenářské gramotnosti tak, jak je nastavena pro potřeby PISA 2009: „*Čtenářská gramotnost představuje porozumění, využívání, posuzování a angažování se v psaných textech za účelem dosažení cílů jedince, rozšíření jeho znalostí a potenciálu a aktivní účasti ve společnosti.*“¹

Tato definice evokuje slovo *aktivita*. Všechny dílčí dovednosti vyžadují, aby byl žák aktivní, aby nejenom uměl číst, ale - a to hlavně - , aby dokázal nad textem přemýšlet.

Přemýšlí Vaší žáci v hodinách nad texty? Mají čas na to pokládat otázky, které je během čtení napadly? Vyjadřují se k textu? Povídají si o něm se spolužáky?

Na tyto otázky by mohly přijít ryze negativní odpovědi – a kde na to vzít čas? Kdy to dělat? Žáci neumí o textech mluvit ! A tak dále...

Každý učitel má v současnosti možnost ovlivnit svou výuku po obsahové stránce, není svázán osnovami ani výčtem knih, které musí žákům „předložit“. Jediné, čím je ve většině českých škol svázán je časová dotace 45min na jednu vyučovací hodinu. Kde je psáno, že se textem nemůžete zabývat i hodinu následující?

Aby žáci četli rádi, musí mít prostor pro čtení. Aby se žáci mohli vyjadřovat k textu a hovořit o něm, musí k tomu dostat prostor. A aby žáci dokázali text hodnotit a mluvit o něm, musí se to naučit, musí mít někoho, kdo jim modeluje takové situace, protože žádný z nich se nenarodil s vrozenou dispozicí debatovat o textech a hodnotit chování hlavního hrdiny. To je musí naučit škola, respektive VY vhodnými metodami práce a modelováním situací!

¹ Pisa – KONCEPČNÍ RÁMEC ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI, str. 7. Dostupné z <http://www.csicr.cz/getattachment/8ef6870b-4eea-461c-abae-84255d025d02> [10.8.2014]

Rozvíjení čtenářské gramotnosti není jednoduchým úkolem a vyžaduje dlouhodobý aktivní přístup ze strany učitele i žáka. Jedná o rozvíjení souboru několika různých „kognitivních kompetencí od základního dekování znaků ke znalosti slovní zásoby, gramatiky a širší lingvistiky, znalosti o struktuře textu a jeho charakteristických vlastnostech až k všeobecnému porozumění světu. Zahrnuje též metakognitivní dovednosti, tzn. povědomí o různých účinných postupech při zpracování textů a schopnost je při čtení využívat.“²

Veškeré tyto kompetence podléhají mezinárodním šetřením, které porovnávají dovednosti žáků různých států nejen v oblasti čtenářské, ale i matematické a přírodovědné. Poslední šetření PISA proběhlo v roce 2009. Šetření se zaměřuje na různé dovednosti žáka, např. na dovednost získávání informací z textu, zpracování informací, zhodnocení textu, ...

Bohužel výsledky ukázaly, že „čeští žáci ve čtenářských dovednostech stále zaostávají za průměrnými výsledky zemí OECD a jejich odstup se vzhledem k předchozímu šetření spíše zvětšuje.“³

Jako učitelé máme široké spektrum možností, jak žáky k práci s texty motivovat a učit je s nimi pracovat. Vyžaduje to ale čas, trpělivost a chuť se problémem čtenářství zabývat hlouběji.

² Pisa – KONCEPČNÍ RÁMEC ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI, str. 7. Dostupné z <http://www.csicr.cz/getattachment/8ef6870b-4eea-461c-abae-84255d025d02> [10.8.2014]

³ ČSI: Úlohy pro rozvoj čtenářské gramotnosti. ČSI, 2013, str. 5.

Metody a formy práce pro rozvoj čtenářské gramotnosti

Učitel před hodinou čtení (chcete-li literární výchovy) stojí před nelehkým úkolem. Pokládá si zásadní otázky: Jaký text žákům předložím? Bude pro ně přitažlivý? Nebudu je výběrem knihy nudit? Jak to udělat, aby i dílo klasické literatury vzbudilo v žácích touhu si ho přečíst? A jak to vše skloubit se školním vzdělávacím plánem a výstupy z RVP?

Odpovědi nejsou. Bylo by ideální, kdyby existoval návod, jak udělat každou hodinu čtení pro žáky nezapomenutelnou a kniha se pro ně stala nejlepším přítelem.

Následující řádky přináší alespoň přehled didaktických postupů a metod, které mohou práci s textem učinit smysluplnější a pro žáky přinášejí aktivní zapojení do hodiny.

Uvedené metody jsou vybírány na základě osobní zkušenosti. Velká většina z nich vychází z metod kritického myšlení. Kritické myšlení stojí na základním principu E-U-R; neboli evokace, uvědomění si významu, reflexe. Při evokaci si žáci vybavují vše, co o daném tématu vědí. Ve fázi uvědomění si významu dochází k propojení starých a nových informací a reflexe slouží jako „pojistka“, upevnění si získaných znalostí, jejich sumarizace. Tento model výuky je velmi efektivní. Jednotlivé metody nutí každého žáka aktivně se do hodiny zapojit. Jedná se o časově náročnou práci a vyžaduje pečlivou přípravu učitele.

V metodických materiálech této příručky jsme si dovolili tento model modifikovat k našim účelům na M – PT – R. Motivace, práce s textem, reflexe. Na začátku hodiny učitel volí takovou aktivitu, aby u žáků vzbudil zvědavost, touhu, nutil je přemýšlet, o čem asi budou číst, ale i zapřemýšlet, co už o daném tématu vědí. Při práci s textem jsou využívány jak metody kritického myšlení, tak klasické otevřené i uzavřené otázky, otázky rozhodovací (pravda X lež), přeformulování tvrzení apod. tak, aby žák byl nucen jít „zpět do textu“, orientoval se v něm, dokázal vyhledávat informace a pracovat s nimi tak, jak to vyžadují úlohy v testování PISA. Do poslední části hodiny jsou zařazeny takové úkoly, které žáka nutí zamyslet se nad tématem textu, shrnout nabyté poznatky či jiným způsobem zpracovat informace, jež z textu získal.

Mimo koncept kritického myšlení je při tvorbě metodických listů vycházeno i z Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů.

Pro větší přehlednost jsou použité metody uspořádány do tabulky a je k nim přiřazen i název metodického listu, kde je daný postup aplikován v praxi.

Vybrané metody kritického myšlení

METODA	Popis metody	Kde ji najdete
BRAINSTORMING	„Bouře nápadů“ – jedná o metodu, kdy žáci píší vše, co je k danému tématu napadne. Při této metodě se nehodnotí přesnost a správnost. Jde o to, aby si žáci vybavili vše, co je k tématu napadne. Mohou pracovat samostatně, ve dvojicích i skupinách.	<i>Mikulka, A.</i> Kosmopohádky (3. ročník)
MYŠLENKOVÁ MAPA	Aktivita, která se dá zařadit ve fázi motivace, ale i vlastní práce s textem. Záleží, jak s myšlenkovou mapou učitel pracuje. Může se jednat o jednoduchý „bublinový“ zápis toho, co žáky k danému tématu napadne; nebo o složitější koncept využívající barev, znaků, symbolů a zkratk pro zpřehlednění myšlenek, popř. zaznamenání informací z textu. V knize Myšlenkové mapy (autor: Tony Buzany) najdete návod, jak s myšlenkovou mapu pracovat co neefektivněji.	<i>Dousková, I.</i> HRDÝ BUDŽES (9. ročník)
VOLNÉ PSANÍ	Volné psaní je metodou, která má pevná pravidla a je důležité je dodržovat. Žákům je zadáno slovo, slovní spojení nebo věta (např. Štěstí). Jejich úkolem je po předem stanovenou dobu psát v souvislých větách vše, co je k tématu napadne. Tužka se nesmí „odlepit od papíru“. Pokud žák neví, co psát, i to zapisuje do textu, který tvoří. (např. <i>Štěstí je pro každého něco jiného. ... už nevím, co o něm psát. Možná to, že štěstí, se nedá koupit.</i>). Poprvé je tato metoda pro žáky obtížná, při opakovaném nácviku jim nečiní větší obtíže.	<i>HLAVA NEHLAVA</i> <i>NOČNÍ MŮRY</i> <i>NESPI</i> (7. ročník)
PŘEDVÍDÁNÍ Z KLÍČOVÝCH SLOV	Při této aktivitě je úkolem žáků ze slov, která jsou jim nabídnuta odhadnout obsah textu, který budou číst, popř. mohou jeho část napsat.	<i>Horvátová, T.</i> MODRÝ TYGR (5. ročník)
KOSTKA	Metoda, při které mají žáci za úkol popsat jev z několika různých úhlů pohledu. Každý bod psaní trvá 2 – 4 min dle pokynů učitele: 1. <i>Popiš</i> (Co vidíš) 2. <i>Porovnej/Srovnej</i> (Čemu se to podobá? Od čeho se to liší?) 3. <i>Asociuj</i> (Nač si při tom vzpomeneš? Co ti to připomíná?) 4. <i>Analyzuj</i> (Řekni, z čeho to je, z čeho se to skládá, jak je to udělané) 5. <i>Aplikuj</i> (Řekni, k čemu se to hodí, co bys s tím mohl dělat, jak to můžeme použít?) 6. <i>Argumentuj pro a proti</i> (Zkus zaujmout nějaká stanoviska. Použij pro jejich obhajobu jakékoliv argumenty.)	<i>Rowlingová, J. K.</i> Bajky Barda Beedleho (6. ročník)

	Tato metoda vychází z níže uvedené Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů.	
ČTENÍ S TABULKOU PŘEDPOVĚDÍ	Metoda, při které je souvislý text rozstříhán na jednotlivé části a ty jsou za sebou seřazeny „jako v knížce“ (stačí použít „sešívačku“). Dříve než text, dostanou žáci tabulku předpovědi, do které zaznamenají své nápady, poté už pokračují v práci s textem.	Míková, M. JO537 (5. ročník)
ČTENÍ METODOU INSERT	Při čtení textu metodou INSERT se využívá symbolů pro označení jednotlivých položek v textu. Žáci si tak v průběhu čtení ujasňují vztah k informacím, které jsou jim předkládány. √ informace pro mě známá, to vím + nová informace, to jsem nevěděl/a - je v rozporu s tím, co jsem si myslel/a ? nerozumím, chci se zeptat	Bryant, M. DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA V KRESBÁCH A KARIKATURÁCH (9. ročník)
LITERÁRNÍ KROUŽKY	Aktivita, při které jsou žákům před čtením textu rozdány do skupin různé role. Každý žák poté čte a pracuje s textem tak, jak je požadováno po jeho skupině. Tyto skupiny stojí na spolupráci. Mezi základní role patří: <i>Spojovatel</i> – vytváří spojení mezi textem a vlastním životem <i>Tazatel</i> – zajímá se o analýzu a smysl textu <i>Mistr pasáže</i> – definuje pasáže textu, které jsou zapamatování hodné <i>Ilustrátor</i> – provádí grafické obrazy, vizuální vidění textu Je možné vytvořit i další role: <i>Vykladač postav</i> – zamýšlí se nad postavami a diskutuje o nich <i>Hledač slov</i> – vyhledává v textu zajímavá slova, nejasná či důležitá <i>Badatel</i> – zjistí informace o tématech, které se k textu vážou přejato z Příručka RWCT č. 7 – Dílna čtení – vychováváme přemýšlivé čtenáře	Hašek, J. ŠVEJK (9. ročník)
PODVOJNÝ DENÍK	Při psaní podvojného deníku žáci pracují s jednotlivými pasážemi textu, které doplňují o svůj vlastní komentář. Na jedné straně stojí doslovné citace textu / na straně druhé komentář žáka (proč ho část zaujala, zda s ní souhlasí, jak si ji vykládá). Tuto metodu je možné zařadit i místo klasického zápisu v jiných předmětech při práci s odborným textem.	<i>Tato metoda není zahrnuta v pracovních listech. Bude zařazena na školení pro pedagogy.</i>

T-GRAF	Slouží jako podpora argumentace. Na jedné straně stojí argumenty pro podporu tvrzení, na straně druhé argumenty popírající tvrzení.	<i>Palaciova, J. R.</i> NEOBYČEJNÝ KLUK (6. ročník)
TABULKA POSTAV	Aktivita, během níž žáci procvičují charakteristiku postavy. Žáci v textu vyhledávají podstatné informace o postavě, ale i o tom, co v textu říká nebo dělá (vypisují doslovnou pasáž z textu) a na základě těchto informací vyvozují jaké má vlastnosti, jaká je.	<i>Werich, J.</i> DEODUŠI (6. ročník)
VENNOVY DIAGRAMY	Vychází z žákových schopností analyzovat text. V tomto případě se většinou porovnávají dvě postavy/děje. Úkolem žáka je nalézt, v čem se liší a v čem se shodují.	<i>Hemingway, E.</i> STAŘEC A MOŘE (9. ročník)
PĚTILÍSTEK	Tuto aktivitu může učitel zařadit při evokaci i ve fázi reflexe. Jedná se o shrnutí (toho, co žáci ví, co je napadá; toho, co se dozvěděli z textu). Pětílístek stojí na zaznamenávání hesel o tématu. Sled je následující: TÉMA: např. ŠTĚSTÍ 2POD.JM. LÁSKA DOMOV 3PŘÍD.JM. NESTÁLÉ VZDÁLENÉ 4 SLOVESA MILOVAT JÍST PLAVAT 1 VĚTA ŠTĚSTÍ JE CÍLEM BYTÍ.	<i>Dahl, R.</i> KARLÍK A TOVÁRNA NA ČOKOLÁDU (5. ročník)
DIAMANT	„Rozšíření“ pětílístku. Horní část zůstává stejná, ale píší se do ní klady, dolní část má obdobnou strukturu, ale píší se do ní záporny tématu. Poslední řádka dolní části má obsahovat slovo (nejlépe metaforu), které vše předchozí shrne.	<i>Saroyan, W.</i> TRACYHO TYGR (8. ročník)
ŽIVOTABÁSEŇ	Jedná se o aktivitu, která má pevnou strukturu. Na každou řádku se doplní slovo / slovní spojení dle informací z textu nebo se doplní slovo/slova na místa teček. <i>Jméno</i> <i>Jaký/á</i> <i>Jaký/á</i> <i>Který/á si přeje být ...</i> <i>Který/á sní ...</i> <i>Který/á obdivuje ...</i> <i>Který/á potřebuje ...</i> <i>Který/á se obává ...</i> <i>Jehož/ jejíž oblíbená barva je ...</i> <i>Který/á nesnáší ...</i> <i>Který/á miluje</i> (pojistka: 1 řádek se může škrtnout, 1 opakovat)	<i>Priestley, CH.</i> PŘÍŠERNÉ PŘÍBĚHY STRÝCE MONTAGUE (6. ročník)

Souhrnný koncept metod kritického myšlení můžete najít na webových stránkách kritického myšlení nebo v časopise Kritické listy. Popis jednotlivých lekcí vznikl na základě výše zmíněných příruček a materiálů obdržených při absolvování seminářů kritického myšlení – Čtením a psaním ke kritickému myšlení, pokračující kurz pro češtináře.

Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů

ZAPAMATOVÁNÍ – ZNALOSTI	Je nejzákladnější mírou tvořivosti, při které žák reprodukuje obsah učiva, textu (mnohdy bez hlubšího pochopení) a již o něm více nepřemýšlí, přesto je zapamatování informací základními stavebními kameny pro další práci.	Vyjmenuj. Řekni, co víš o ...
POROZUMĚNÍ	Jedná se o proces nezbytný pro přechod k vyšším myšlenkovým operacím, kdy by měli žáci vyjádřit vlastními slovy probírané učivo, čtený text tak, aby objasnili jeho význam.	Přiřaď pojmy k definicím Doplň text, větu Pravda X lež
APLIKACE	Žáci si dokáží vybavit získané znalosti, informace a vhodně je použít, aplikovat při práci v nově nastolené situaci, což od nich vyžaduje obě výše uvedené myšlenkové operace.	Srovnej ... Čím se od sebe liší ... Co je pro ně stejné ...
ANALÝZA	Během analýzy dochází k „rozebrání“ konkrétního složitého jevu na jednotlivé dílčí komponenty a zároveň dochází k objevování zákonitostí a příčin u daného jevu.	Zamysli se... Přemýšlej o ... Proč myslíš, že...
SYNTÉZA	Proces, kdy v mysli žáků dochází ke vzniku nového nápadu, myšlenky nebo hypotézy, tj. čehokoliv, co v jejich mysli předtím nebylo s využitím získaných poznatků, informací, ...	Vymysli vlastní ... Napiš vlastní ... Jak bys udělal...
HODNOCENÍ, POSOUZENÍ	Během této myšlenkové operace by žáci měli formulovat svůj názor o hodnotě určitého jevu, textu, kdy tento názor musí být podložený dostatečnými argumentačními prostředky.	Co se nejlépe podobá ... a proč? Proč myslíš, že... a proč? Dolož, že ...?

Dle textu Bloomova taxonomie dostupného v Příručce II., rozvíjíme kritické myšlení.

Dílňa čtení

Jedná se o celoroční systém práce v hodinách českého jazyka, který žákům poskytuje individuální prostor pro čtení jimi vybraných knih. Publikace Čtenářská gramotnost

ve výuce ^{volně dostupná na internetu ke stažení} obsahuje velmi čtivý příspěvek týkající se zavedení čtenářské dílny do pravidelné výuky od Mgr. Miloše Šlapala.

Čtenářská dílna by pro žáky měla být příjemným časem odpočinku s knihou. Než se tak ale stane, je potřeba žákům vštípit základní pravidla toho, jak čtenářská dílna funguje a ukázat jim výhody, které z ní plynou. Jakmile jsou žáci schopni samostatného tichého čtení, může se čtenářská dílna do hodin bez obav zařadit.

Vždy pravidelně, jednou týdně je žákům v hodině českého jazyka vyhrazen prostor, aby si přinesli svou vlastní knihu, ze které si budou v hodině číst. Během času stanoveného na čtení se žáci smí ve třídě pohodlně usadit, kdekoliv chtějí (nesmí ale narušit osobní prostor jiného z žáků; vhodné je mít ve třídě koberec, kde se mohou žáci střídat nebo jinou odpočinkovou zónu). Během čtení nesmí opustit třídu, nejsou dovoleny žádné přestávky na pití, po dobu vyhrazenou na čtení žáci smí skutečně pouze číst. To u „nečtenářů“ může být zpočátku problém, vyhrazený čas pro ně může být příliš dlouhý, protože se do knížky neumí začíst; neumí udržet pozornost. Je důležité správně znát a odhadnout třídu, ve které chceme čtenářskou dílnu zavádět a dle toho nastavit počáteční čas pro čtení, postupem školního roku je možné dobu strávenou čtením navyšovat.

Žáci by měli volit knížky, které jsou pro ně zajímavé a lákají je. Je možné realizovat různé postupy po samostatném čtení. Žáci mladšího školního věku mohou společně nad knihou s učitelem nebo spolužáky diskutovat. Ve čtvrté třídě už žáci bez problémů zvládají zápis toho, o čem v průběhu hodiny četli např. do předem připravených a nakopírovaných obrázků; mohou si vést zvláštní sešit či portfolio.

Na druhém stupni se dá s dílnou čtení pracovat různě: žáci mohou sledovat chování hlavního hrdiny a hodnotit ho, soustředit se na prostředí či zápletku; mohou během dílny čtení projít námi předložené tematické okruhy (např. dobrodružná četba, bajky, sci-fi, sbírka poezie, atd.), v průběhu nejen čtenářské dílny, ale celého školního roku si žáci mohou tvořit grafické záznamy o stavu přečtených stran. Při jakékoliv aktivitě je žákům nutné vždy včas a dostatečně vysvětlit, co od nich bude požadováno, aby mohli svou pozornost k problému zaměřit.

Dílina čtení je při Základní škole Bernarda Bolzana o.p.s. v Táboře praktikována třetím rokem a z této osobní zkušenosti ji mohou autorky pouze doporučit. Více se o čtenářské dílně můžete dozvědět na webových stránkách kritického myšlení, popř. přímo v příručce Kritické myšlení č. 7 – Dílna čtení.

Ukázkové edukační materiály s komentářem

Při tvorbě výukových materiálů byl kladen důraz na několik základních faktorů: přitažlivost textu pro čtenáře, využití inovativních metod, využití metod podporujících čtenářskou gramotnost a v neposlední řadě provázanost s ostatními složkami českého jazyka jako je mluvnice a sloh, ale i ostatními vyučovacími předměty.

Edukační materiály, které vznikly v rámci projektu Efektivní zvyšování čtenářské gramotnosti, mají jednotnou metodickou podporu pro snazší práci s nimi.

Metodický komentář k jednotlivým výukovým listům obsahuje vždy základní informace o lekci (název knihy, autor, počet hodin a možnost využití textu). Dále je v metodice uveden bližší popis výukové lekce, vždy rozdělený na část motivace, práce s textem a závěrečnou reflexi. Tyto jednotlivé části vyučovací hodiny obsahují popis s využitými metodami a formami výuky. Autorky předpokládají znalost těchto metod, proto nejsou dále popisovány. Pokud by učitel „tápal“, v předcházející kapitole najde stručný popis všech metod využitých při tvorbě výukových materiálů.

Každý, komu se tento materiál dostane do rukou, si ho může modifikovat dle svých potřeb nebo schopností žáků (vytvářet varianty těžší i lehčí). Vyučování je živý proces, kde není o nové podněty nouze, proto metodický komentář není návodem, který je třeba přesně dodržovat, ale slouží jako základní opora pro vyučujícího. Metodický komentář je doplněn částí „Úskalí při práci v hodině“. Tato kolonka zůstává ve většině případů prázdná. Ověřování jednotlivých pracovních listů bude probíhat na podzim 2014 a tyto poznámky budou následně doplněny na webových stránkách projektu.

Po metodickém komentáři najdete vždy text. Může být ve dvou různých podobách. Upravený text (zkrácený, různé kapitoly či pasáže navázané na sebe, atp.), najdete v počítačovém přepisu v aplikaci Microsoft Word. Pokud byl text využit nepozměněn, je přiložen ve formátu pdf.

Třetí nedílnou součástí výukového materiálu je pracovní list, vždy vytvořený v aplikaci Microsoft Word. Učitel si ho může dle své potřeby přizpůsobit. Jednotlivá cvičení vynechat či si svá vlastní přidat. Pracovní listy jsou koncipovány pro samostatnou práci žáka. Ovšem je na úvaze každého vyučujícího, zda nechá žáky pracovat individuálně, skupinově či budou úkoly procházet společně. V metodickém komentáři jsou pouze navržené postupy pro práci.

Všechny edukativní materiály jsou přiloženy na zadní straně této publikace ve formě CD-ROMU, zároveň jsou uveřejněny na webových stránkách projektu.

V této publikaci jsou uvedeny vždy dvě lekce pro první a druhý stupeň základní školy. Všechny výukové materiály byly, jsou, popř. budou ověřeny v praxi v hodinách českého jazyka při Základní škole Bernarda Bolzana o. p. s., a budou tak v průběhu podzimu 2014 postupně doplňovány o úskalí a rizika, na něž můžete v hodinách narazit.

Metodický list _Poklad starého brouka

Kniha/autor:	Poklad starého brouka. / Černá, O.
Ročník /počet vyučovacích hodin:	4. ročník / 1. vyučovací hodina = 45min
Možnosti využití textu:	Text je vhodný pro rozvíjení fantazie u žáků, evokaci prázdninových zážitků, zaznamenávání vlastních dojmů z četby.

Úvodní motivace:

Text je možné zařadit do jedné z prvních poprázdninových hodin čtení. Učitel v úvodu hodiny vypráví o prázdninách – co mu na nich připadalo neuvěřitelné a zvláštní a vybízí žáky, aby mu i oni vyprávěli o tom, co kouzelného/neuvěřitelného/zvláštního prožili. Učitel může zážitky žáků zaznamenávat na tabuli do jednoduché myšlenkové mapy. Poté jim řekne, že tuto hodinu stráví ve společnosti Julie, které se o prázdninách u tety přihodilo také něco podivného.

Práce s textem:

Následuje společné hlasité čtení. Pokud budu mít učitel dojem, že text je pro žáky komplikovaný, může zařadit i druhé samostatné tiché čtení. Poté rozdá každému žákovi pracovní list a sám uváží, zda budou pracovat společně jako třída, či každý žák jednotlivě a poté dojde ke společné kontrole úkolů.

Reflexe:

K reflexi slouží poslední dva úkoly pracovního listu. Žáci se sami pokouší odhadnout pokračování knihy (učitel jim může prozradit více o tom, jak kniha bude pokračovat; může žáky vybídnout, aby ji sehnali v knihovně, dočetli a pak si o ní připravili pro ostatní spolužáky vyprávění) a nakonec žáci hodnotí ukázkou z knihy.

Úskalí při práci v hodině

--

Borůvky

Julča seděla na schodech a nudila se. Poslali ji na prázdniny k tetě a u tety vůbec nebylo co dělat. Po dvorku chodily slepice, v dálce na poli vrčel traktor, teta v kuchyni měla nějakou práci, cinkala nádobím a poslouchala k tomu rádio a to bylo všechno. (...) Takže seděla na těch schodech.

„Jdu na borůvky, pojď se mnou,“ řekla teta. Stála ve dveřích v modré zástěře a v ruce držela velkou modrou bandasku. Pro Julču měla červený plecháček s víčkem. „Udělám ti pak knedlíky,“ slibovala.

V lese za domem borůvky nerostly, byla tam na ně moc tma. Musely kousek přes kopec na světlé paloučky pod modřiny a borovicemi. Sluníčko na ně mezi větvemi svítilo v pruzích.

„Až budeš mít hrneček plný, vysyp ho do bandasky,“ řekla teta a ohnula se do borůvek. Julča trochu sbírala, trochu jedla, měla modrou pusku a borůvek pořád po dně. Házela je tam z výšky, aby cinkaly, a některé jí zase vyskakovaly z hrnku ven.

„Tvoje máma, když byla malá,“ řekla teta, když to viděla, „stavěla vždycky u pařezů domky pro trpaslíky. Měla tam pro ně i mechové zahrádky.“

„Tady jsou trpaslíci?“ podivila se Julča.

„Teď ne, protože tady nemají kde bydlet,“ řekla teta.

„A kdyby měli?“ ptala se Julča. Teta pokrčila rameny.

Julča položila hrneček a rozhlídla se kolem. Živého trpaslíka ještě nikdy neviděla. Na chvíli ji připadalo, jako by se mezi keřičky borůvek něco pohnulo, ale když přišla blíž, nic tam nebylo. (...) Kdyby měli ten domek, napadlo ji, třeba bych se na ně mohla dívat, aspoň z dálky, a třeba by se dali i ochočit. (...)

Julča šla a cestou sbírala ze země tenké klacíky a šišky. Z kamene odloupala pás tmavozeleného a kopeček šedozeleného mechu. Utrhla pár velkých listů kapradí a devětsilu a u cesty našla hromádku špičatých kamínků. Všechno to nanasla k velkému pařezu, byl dutý a jeho kořeny se rozlézaly kolem dokola. Ze šišek vystavěla stěny, klacíky podepřela střechu z mechu a kapradí a další mech rozložila kolem. Nechala chaloupce otevřené dveře a z každé strany jedno okno: tam byla ve stěně menší šiška. Okolo zahrádky udělala plůtek z kamínků a přesadila do ní žlutou kytku, která rostla o kus dál. (...) Potom odešla o kus dál a dělala, že sbírá borůvky. U domečku se nic nehnulo. (...)

„Nechceš už jít domů?“ zeptala se teta. Julča řekla, že bude ještě chvíli sbírat. Aspoň do půlky hrnečku. A opravdu sbírala a přitom se pomalu blížila k chaloupce u pařezu. Venku se nic nezměnilo, ale vevnitř jako by se v šeru něco pohybovalo. Julča šla opatrně blíž a zkusila nahlédnout do dveří. Objevila se v nich černá hlava a dvě nohy s drápky a před chaloupku vyšel velký, kovově lesklý brouk.

„Pěknej bejvák,“ řekl uznale. „Hodí se.“

„To je pro trpaslíky!“ řekla Julča.

„Trpaslíci tu žádný nejsou,“ řekl brouk s jistotou. „Vodstěhovali se už dávno dolů po potoce, poněvadž už jich bylo jen pár a bylo jim smutno – tady nejní pořádně s kým promluvit, dyť to sama vidíš. Prej dokonce vyrostli a vypadaj teďka úplně jako vobyčejnský lidi. Ale tenhle barák je fakt dobrej. Já bych tu zůstal. Potřebuju si někde schovat poklad.“

„Ty máš poklad?“ podivila se Julča.

(...)

Černá, O.: Poklad starého brouka. Baobab, Praha, 2007. zkráceno a upraveno

POKLAD STARÉHO BROUKA

1. **Modře** podtrhni slova nebo slovní spojení, která říkají pravdu o příběhu, který jsi dočetl/a. Své rozhodnutí *zdůvodni*.

LETNÍ DEN

ZÁBAVA U TETY

MLUVÍČÍ BROUK

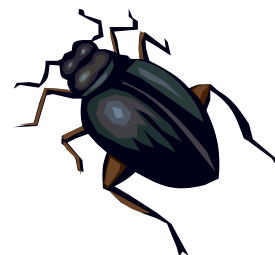
PLNÁ BANDASKA BORŮVEK

NOVÝ DŮM

2. Dopln následující text tak, aby odpovídal pravdě.

Julča byla na prázdninách u své, která chová
..... Jednoho odpoledne šly spolu do lesa na

Julču sbírání borůvek příliš, místo toho postavila
..... pro K jejímu překvapení se do něj
nastěhoval, který ji tvrdil, že si potřebuje schovat svůj
.....

3. Vypiš, z čeho Julča postavila příbytek pro trpaslíky. Obrázky Ti mohou napovědět.

4. Jak podle tebe příběh o Julče pokračoval dál? Jaké byly asi její prázdniny u tety po setkání s broukem, který mluví a má poklad?

5. Jaký podle tebe příběh, který jsme četli, byl?

a) Příběh se mi moc líbil. Zaujal mě a moc mě zajímá, jak to bude pokračovat dál. Možná si knížku vypůjčím v knihovně a dočtu.

b) Byl to normální příběh. Byl místy napínavý a jeho pokračování bude určitě zajímavé.

c) Moc se mi to nelíbilo. Mám raději jiné příběhy. Třeba takové, které vyprávějí o

Tomuto příběhu dávám celkem _____ z 5 brouků. (počet brouků vybarvi)

Metodický list_ Pipi Dlouhá punčocha

Kniha/autor:	Pipi Dlouhá punčocha / Lindgrenová, A.
Ročník /počet vyučovacích hodin:	3. ročník / 1. vyučovací hodina = 45min
Možnosti využití textu:	Text je vhodný pro procvičování popisu osoby, zaznamenávání vlastních dojmů z četby.

Úvodní motivace:

Text je možné zařadit do hodiny čtení před hodinou slohu, ve které se bude probírat popis. Učitel v úvodu hodiny může psát na tabuli slova - *opice, vila, síla, holka, punčocha* – žáci se pokusí uhodnout knihu, ze které bude četba. Pokud knihu někteří žáci znají, mohou o ní v krátkosti říci ostatním spolužákům, popř. mohou žáci znát i filmové zpracování. Učitel se může zeptat i na autorku, popř. na znalost dalších knih od této autorky. Poté učitel řekne, že tuto hodinu se seznámí s hlavní postavou knihy Pipi Dlouhá punčocha.

Práce s textem:

Následuje společné hlasité čtení. Pokud bude mít učitel dojem, že text je pro žáky těžší, může zařadit i druhé samostatné tiché čtení. Poté rozdá každému žákovi pracovní list a sám uváží, zda budou pracovat společně jako třída, či každý žák jednotlivě a poté dojde ke společné kontrole úkolů. Žáci mohou doplnit popis postavy obrázkem.

Reflexe:

K reflexi slouží poslední úkol pracovního listu. Žáci se sami pokouší odhadnout pokračování knihy (učitel jim může prozradit více o tom, jak kniha bude pokračovat, může přečíst ještě další část, může žáky vybídnout, aby ji sehnali v knihovně, dočetli a pak si o ní připravili pro ostatní spolužáky vyprávění) a nakonec žáci hodnotí ukázkou z knihy.

Úskalí při práci v hodině

--

Na okraji malého, docela malého města byla stará, zpustlá zahrada. V té zahradě stál starý domek a v tom domku bydlela Pipi Dlouhá punčocha. Bylo jí devět let a bydlela úplně sama. Ten starý domek se zahradou koupil tatínek před mnoha lety. Chtěl se tam s Pipi usídlit, až bude na plavbu starý. Když ho bouře smetla do moře, vydala se Pipi do vily Vilekuly sama, že si tam na něho počká. Pipi se jednoho dne rozloučila s námořníky s tatínkovy lodi. Vzala si s sebou opičku, které říkala Pan Nilson – tu jí dal tatínek – a veliký kufr plný peněz.

Pipi byla zvláštní dítě. Nejzvláštnější bylo, že měla takovou sílu. Měla tak obrovskou sílu, že na celém světě nebyl policista, který by měl větší sílu než ona. Když se jí zachtělo, uzvedla i koně. A taky, že se jí někdy zachtělo. Měla vlastního koně, kterého si koupila za jeden z těch zlatých peněz právě v den, kdy se nastěhovala do vily Vilekuly.

Vedle vily Vilekuly byla ještě jedna zahrada s vilou. Bydlel tam jiný tatínek s maminkou a se dvěma moc milými dětmi, chlapečkem a holčičkou. Chlapeček se jmenoval Tomy a holčička Anika. Obě děti byly velmi hodné, moc dobře vychované a poslušné. Tomy a Anika si hrávali spolu, ale často by si raději hráli také s jinými dětmi...

Vtom se u vily Vilekuly otevřela vrátka a na ulici vyšlo děvčátko. Tak zvláštní děvče Tomy a Anika ještě neviděli. Byla to Pipi Dlouhá punčocha, která se právě vypravila na ranní procházku. Vypadala takhle:

Vlasy měla zrzavé jako liška a dva pevně spletené copy jí trčely rovnou do stran. Nos měla malilinký brambůrek a celý puntíkatý od pih. V širokých ústech se jí bělaly zdravé zuby. Na sobě měla velice zvláštní šaty. Ušila si je totiž sama. Chtěla modré, ale modrá látka jí nestačila, a tak si na několika místech pomohla kousky červené. Na dlouhých, tenkých nohou nosila dlouhé punčochy, a to jednu hnědou a druhou černou, a černé boty, které jí byly tak velké, že by je obula nadvakrát.

Pipi si vykračovala po ulici jednou nohou po chodníku a druhou ve stružce vedle chodníku. Tomy a Anika se za ní dívali, dokud jim nezmizela z očí. Za chvíli se vracela, ale tentokrát šla pozadu. „Proč chodíš pozadu?“ zeptal se Tomy.

„Proč chodím pozadu?“ řekla Pipi. „Copak si nesmí každý chodit, jak se mu zlíbí? V Egyptě takhle chodí každý a nikoho ani nenapadne se tomu divit. Co bys tomu řekl, kdybych šla po rukou. Tak se totiž chodí v Zadní Indii, abys věděl.“

„To sis vymyslela,“ vyhrkl Tomy. Pipi chvilku přemýšlela. „Máš pravdu, to jsem si vymyslela,“ řekla smutně. „Lhát se nemá,“ dodala si odvahy Anika.

„Ano, lhát se nemá, nikdy. Jenže, mně to nedá. A kdo by taky na mně mohl chtít, abych pořád mluvila pravdu, když jsem jenom dítě, maminku mám andělem a tatínka černošským králem a celý život jsem strávila na moři? V Kongu,“ dodala Pipi a všechny pihy na nose se jí rozzářily, „tam nemluví pravdu vůbec nikdo. Tam si vymýšlejí celý den. Takže kdybych někdy náhodou zalhala, tak se na mě nezlobte a vždycky si vzpomeňte, že jsem byla dlouho v Kongu. Stejně se můžeme kamarádit, ne?“

„Jasně,“ řekl Tomy a hned měl tušení, že dnes určitě nebudou mít dlouhou chvíli.

Lindgrenová, A.: Pipi Dlouhá punčocha. Albatros, Praha, 2005. zkráceno a upraveno

Pipi Dlouhá punčocha

Správné odpovědi zakroužkuj nebo napiš:

1. Pamatuješ si, kolik bylo Pipi let, když se nastěhovala do vily?

8 let

9 let

10 let

2. Jak se jmenovala její vila?

Vilekula

Molekula

Kongo

3. Jaká zvířata měla Pipi Dlouhá punčocha?

4. Kdo byli:

Anika - _____

Tomy - _____

Pan Nilson - _____

5. Popiš vlastními slovy Pipi (vlasy, obličej, oblečení, boty):

Najdi v textu popis Pipi - popř. podtrhni, přečti (čtení nahlas)

Obrázek můžeš vybarvit.

6. Proč se Pipi podle Tebe říká *Dlouhá punčocha*:

7. Čím byla Pipi zajímavá, zvláštní – najdi v textu a oranžově podtrhni.

8. Jaký podle tebe úryvek, který jsme četli, byl?

- a) Úryvek se mi moc líbil. Zaujal mě a moc mě zajímá, jak to bude pokračovat dál. Možná si knížku vypůjčím v knihovně a přečtu si jí
- b) Byl to normální příběh. Byl místy legrační a jeho pokračování bude možná zajímavé a dobrodružné.
- c) Moc se mi to nelíbilo. Mám raději jiné příběhy. Třeba takové, které vyprávějí o

Tento příběh hodnotím: (vybarvi počet)

Metodický list_ Druhá světová válka v kresbách a karikaturách

Kniha/autor:	Druhá světová válka v kresbách a karikaturách / Bryant, M.
Ročník /počet vyučovacích hodin:	9. ročník / 2. vyučovací hodiny = 2 x 45min
Možnosti využití textu:	Text je vhodné použít v hodině dějepisu jako úvod do problematiky světa po 1. světové válce. Jedná se o text odborného charakteru popisující počátek druhé světové války a okolnosti vedoucí k jejímu vzniku.

Úvodní motivace:

Jako úvodní motivaci před prací s textem žákům do dvojic rozdáme namnožené karikatury. Jejich úkolem je připsat na zadní stranu odpovědi na základní otázky: KDO, KDE, KDY, CO A PROČ. Následuje společná diskuze a konfrontace dvojic se stejnými obrázky, ale rozlišnými názory. Učitel v současné chvíli neopravuje ani nehodnotí odpovědi.

Práce s textem:

Žákům rozdáme pracovní listy a necháme je samostatně alespoň 25 – 30 minut pracovat. Zdůrazníme, aby žáci text zpracovali metodou insert a ostatní úkoly dle pokynů na pracovním listu. Upozorníme je, že pokud by práci nestačili dokončit v hodině, je nezbytné ji mít na další hodinu hotovou. Druhou vyučovací hodinu začínáme připomenutím karikatur pomocí promítnutí na Smartboardu. Poté začneme s opravou pracovního listu. Ptáme se žáků, které informace pro ně byly nové, které naopak znali, kterým nerozumí a o kterých se chtějí dozvědět více. Projdeme s nimi zbylé úkoly a zadáme úkol pro reflexi.

Reflexe:

V reflexi se žáci samostatně na základě textu a nabytých zkušeností zamýšlí, co vedlo ke vzniku 2. světové války. Je dobré vyhradit si dostatečný čas pro následné sdílení jejich textů.

Úskalí při práci v hodině

Před válkou

Nyní převládá všeobecný názor, že semínka druhé světové války byla zasazena již v ruinách roku 1918. Versailleskou smlouvou, podepsanou v červnu následujícího roku, bylo Německo donuceno k územním ústupkům a vítězné mocnosti požadovaly obrovské válečné reparace. (...)

V této době, plné nespokojenosti z dané situace, vstoupil do politiky mladý muž, bývalý rakouský voják, ve válce dvakrát vyznamenaný Železným křížem. Adolf Hitler (narozený 20. dubna 1889) vstoupil v září 1919 do mnichovské pobočky Německé dělnické strany (DAP). Již v červenci 1921 se stal jejím vůdcem a změnil její název Národně socialistickou německou dělnickou stranu (NSDAP). (...) Hitler se pokusil převzít moc v Bavorsku, a to napodobením úspěšného „pochodu na Řím“ Benita Mussoliniho v předchozím roce. Jeho mnichovský puč selhal a Hitler byl v dubnu 1924 odsouzen ke čtyřletému vězení. Během pobytu ve vězení v Landsbergu napsal vlivné pojednání o své životní filosofii s názvem Mein Kampf (Můj boj).

Po propuštění z vězení (již po třinácti měsících) se vrátil k politice, ale neměl úspěch, a to až do krachu na Wall Street v říjnu 1929, neboť ten uvrhl světovou ekonomiku do deprese. Německo bylo postiženo masovou nezaměstnaností a do módy se dostal politický extremismus. V německých volbách v roce 1930 získali nacisté 20% hlasů. Za podpory mocných kapitalistů a všeobecného zklamání veřejnosti, ochotné házet vinu za těžkou německou situaci na komunismus, židovství a zradu ve Versailles, se nacisté nakonec stali nejsilnější stranou v Německu. Hitler byl 30. ledna 1933 jmenován kancléřem a o rok později, po úmrtí prezidenta Hindenburga, převzal jako „führer třetí říše“ veškerou moc.

Po eliminaci frakce vlastních stoupenců v „Noci dlouhých nožů“ 30. června 1934 začal Hitler rychle uvádět vlastní teorie do praxe a hledat Lebensraum (životní prostor) pro německý hovořící soukmenovce. Začal rovněž rychle zbrojit, což bylo přímým porušením článků Versailleské smlouvy. Později, v roce 1936, anektoval Rakousko. Britský předseda vlády Neville Chamberlain došel k rozhodnutí, že Evropu před válkou zachrání politika appeasementu. Na mnichovské konferenci v září 1938 donutil Chamberlain Čechy přistoupit na Hitlerovy požadavky a podstoupit Německu Sudety. (...) Poslední kapkou, kterou přetekl pohár trpělivosti Británie a Francie, byl až jeho další tah, a to proti Polsku v září 1939.

Bryant, M.: Druhá světová válka v kresbách a karikaturách. Columbus, 2012.

Před válkou ...

Text zpracujte pomocí metody INSERT. Použijte následující značky:

√ informace pro mě známá, to vím

+ nová informace, to jsem nevěděl/a

? nerozumím, chci se zeptat

-je v rozporu s tím, co jsem si myslel/a

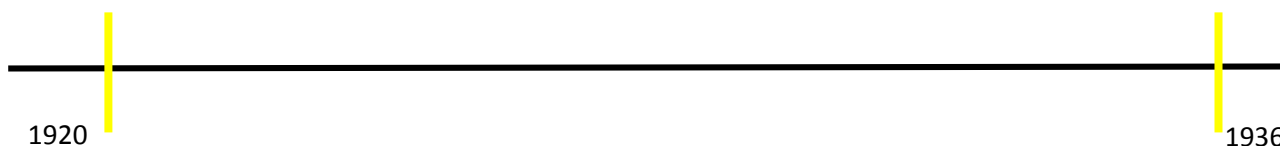
1. Jaký je všeobecný názor na vznik druhé světové války? Jaká událost je podle autora textu považována za počátek války?

2. Napiš alespoň **5 informací z textu** o Adolfu Hitlerovi.

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)

3. Doplně na časovou osu **CHRONOLOGICKY** informace o životě Adolfa Hitlera od roku 1920 do roku 1936.

4. Doplň tabulku tak, aby odpovídala pravdě. Informace hledej v textu. V průběhu hodiny si znalosti rozšíříme...

SVĚTOVÁ UDÁLOST	KDY / KDO	CO SE STALO	Doplňující poznámka
Pochod na Řím			
Mnichovská konference			
Krach na Wall Street			
Noc dlouhých nožů			

Slovníček pojmů V textu bylo velké množství cizích slov a odborných termínů. Doplň si jejich význam podle vlastní potřeby.

- + reparace
- + puč
- + eliminace
- + führer
- + frakce
- + ekonomická deprese
- + anektovat (podstatné jméno - anexe)

Na následujících řádcích se na základě textu a vlastní úvahy pokus v 8 větách shrnout, které události vedly ke vzniku druhé světové války. = **CO SE STALO MEZI VÁLKAMI?**

Metodický list_ Divá Bára

Kniha/autor:	Divá Bára / Němcová, B.
Ročník /počet vyučovacích hodin:	7. ročník / 2. vyučovací hodiny = 90min
Možnosti využití textu:	Tato textová ukázka je využita pro propojení dvou složek českého jazyka: složky literární a slohové. Žáci v první hodině pracují s textem i poslechem ukázky. Ve druhé hodině ve skupině tvoří bulvární zprávu o Divé Báře.

Úvodní motivace:

Úvodní motivace může proběhnout krátkým představením autorky, textu a doby, ve které tvořila.

Práce s textem:

V této části je blíže rozepsán postup pro práci s následující ukázkou i pracovním listem v jednotlivých bodech. Opět je na učiteli, jak si práci přizpůsobí.

1. *Vyučovací hodina*
 - a) Úvodní krátká motivace
 - b) Společné čtení textové ukázky
 - c) Vypracování úkolů č. 1,2,3.
 - d) Žáci se rozdělí do skupin po 3-5 žácích.
 - e) Poslech ukázky a zaznamenávání údajů o divé Báře.
2. *Vyučovací hodina*
 - a) Společné sdílení toho, co o Báře víme.
 - b) Výklad učitele – bulvární zpráva.
 - c) Vlastní práce žáků na bulvární zprávě o divé Báře.
 - d) Sdílení – nejprve skupiny mezi sebou, poté společné.

Reflexe:

Probíhá při sdílení slohových prací žáků. Učitel žákům dává zpětnou vazbu a společně mohou diskutovat nad postavením a osudem divé Báry. Učitel jim může doporučit knihu nebo film s Květou Fialovou v hlavní roli.

Úskalí při práci v hodině

Poslech je dostupný z www.rozhlas.cz – odkaz na čtenářský deník. Dobré je pustit ukázku od začátku a ukončit ji v čase 6min a 30s.

DIVÁ BÁRA

Veliké potěšení měla Bára, že ji Elška navštívila; vodila ji všude, chlubila se jí zahrádkou, vedla ji do sadu, na pole i na louku k tátovi, který se nemohl Elšce vynadivit, jak vyrostla, zkrátka pochodily všeka místa, kde se před třemi roky honívaly. Pak se usadily do sadu, Bára přinesla na misce smetany, v níž nadroben byl černý chléb, postavila ji do trávy a jedly s Elškou, jako před časy. Přitom jí vypravovala Bára o svojí černé krávě, o Lišajovi a přišla řeč i na Josífka. „A ještě tě nemůže Vlčková vystát?“ ptala se Elška.

„Ba nemůže, jako by jí sůl do očí sypal, když mě vidí, a když neví nic jiného, haní moje oči, že prý koukám jako pulec.“

(...)

Přátelství těch dvou děvčat nebylo ale sousedkám vhod, začaly si povídat, proč se panna Elška jen s pastýřovic druží, že se to pro ni nesluší, že by měla spíše s rychtářovic, konšelovic a jinými družít. Schválně se o tom mluvilo hlasně, aby se to doneslo panně Pepince k uším. Pannu Pepinku to domrzelo. Radno nebylo sousedky popudit; mezi chasu nechtěla ale panna Pepinka Elšku poslat, děvčata zvát k sobě na faru nebylo též jaksi slušné, i mluvila o tom s Elškou. Elška krátce rozhodla, že půjde někdy vesnická děvčata navštívit, že však Bára zůstane její nejmilejší družkou. Panna Pepinka neměla ničeho proti tomu, neboť měla Báru z mnohých příčin ráda. Měla za to, že se Bára sotva kdy provdá, že tudý zůstane ona její pravou rukou, když by se Elška provdat měla.

(...)

Než Bára vídávala Elšku často zamyšlenou, smutnou a z toho hádala, že jí cosi na srdci leží; myslila si ale, však se treťí doba, kde mi to poví. A nemýlila se Bára. Navzdor tomu, že sousedky Báru v špatném světle Elšce ukázat se snažily, rozpustilých jí spílajíce, přece Elška Báře více věřila než jim a ji ráda měla jako kdy jindy.

Němcová, B.: *Divá Bára*.

1. Odpověz na následující otázky ANO x NE.

Má Vlčková Báru ráda?	ANO x NE
Bára Elišce vyprávěla o tom, jak umí plavat.	ANO x NE
Eliška byla rozhodnutá, že její nejlepší kamarádkou zůstane Bára.	ANO x NE
Eliška byla smutná, ale neřekla Báře, co jí trápí.	ANO x NE

2. Přeformuluj následující věty tak, jak bys je dnes řekl ty:

a) Než Bára vídávala Elišku často zamyšlenou, smutnou a z toho hádala, že jí cosi na srdci leží.

b) Měla za to, že se Bára sotva kdy provdá, že tudy zůstane ona její pravou rukou, když by se Eliška provdat měla.

3. Odpověz na následující otázky:

- a) Byli ve vesnici rádi, že se Bára s Eliškou přátelí?
- b) S kým se měla Eliška kamarádit?
- c) Je správné, že vesničané šířili pomluvy? Svě tvrzení zdůvodni.

pracujeme ve skupině ...

4. Jaké informace o Báře máme? Co o ní vše víme? Z poslechu i ukázky.

5. název článku, který jsme společně vybrali:

ZPRÁVA =

- znaky bulvární zprávy:

6. Úkolem tvojí skupiny je vytvořit bulvární zprávu o divé Báře. Dodržte následující kritéria:

- a) Zpráva je určena pro noviny vycházející ve vesnici Vestec, kde Bára žije.
- b) Záměrem zprávy je Báru poškodit.
- c) Zpráva by neměla mít více jak 12 vět.
- d) Vaše zpráva musí začínat nebo končit vhodným příslovím.
- e) Dbejte na správný pravopis. Pokud si nejste jisti, použijte Pravidla českého pravopisu.

Metodický list_Příšerné příběhy strýce Montaguea

Kniha/autor:	Příšerné příběhy strýce Montaguea / Priestley, Ch.
Ročník /počet vyučovacích hodin:	6. ročník / 1. vyučovací hodina = 45min
Možnosti využití textu:	Text je vhodné využít pro rozvoj žákovy schopnosti vyhledat v textu důležité informace, analyzovat text. Zároveň je příběh vhodný k nácviku charakteristiky literární postavy.

Úvodní motivace:

Jako úvodní motivaci je možné využít jednoduchého brainstormingu. Na tabuli učitel napíše „dobře míněné rady“. Žáci si ve dvojicích na toto téma asi 3 minuty povídají, pak se učitel ptá, co jim na jejich rozhovoru přišlo zajímavé a může sám modelovat situaci, kdy dostal „dobře míněnou radu“ a jak s ní naložil.

Práce s textem:

Učitel žákům rozdá text a následuje společné hlasité čtení. Pokud by chtěl učitel zařadit i tiché čtení je nutné si na práci vzhledem k délce textu vyhradit více než jednu vyučovací hodinu. Pracovní list obsahuje dva úkoly pro rozvoj čtenářské gramotnosti. Nejprve žáci přiřadí textu vhodný nadpis a své rozhodnutí odůvodní. Druhé cvičení je zaměřené na práci s informacemi – žáci se rozhodují, zda daná tvrzení v textu uvedena jsou, či nejsou. Třetí je zaměřen na práci s hlavní postavou příběhu. Na základě přečtené povídky žáci napíší „životabáseň“, kterou pak společně se třídou sdílí.

Reflexe:

Jako reflexe může být zařazeno sdílení životabásně nebo řízený rozhovor nad Josefovým prohrěškem.

Úskalí při práci v hodině

--

Když Josefův tatínek prováděl svého syna po jejich skvělém novém domě a pozemcích, ukazoval hrdě i na tenhle strom.(...)

Neohrabaně, ale něžně vzal Josefa kolem ramen a řekl: „Vidíš ten strom, synku? Ten starý jilm. To je obr! Není úchvatný? Musí být aspoň sto let starý. Ten nejspíš viděl věci, co?“

Josef musel uznat, že prastarý jilm je opravdu úchvatný. Jak tam tak stál uprostřed pastviny, vypadal jako dobytče v ohradě, nebo spíš jako exotické zvíře ve výběhu zoo – zavřené, ale rozhodně ne zkrocené.

„Něco pro tebe mám,“ pokračoval otec. „Snad se ti budou líbit.“

Podal synovi modrou krabičku. Když ji Josef otevřel, objevily se zářivě zlaté kapesní hodinky.

„Och!“ divil se chlapec. „To je vážně pro mě? Děkuju, tatínku.“

(...) Druhého dne odjel Josefův otec zase do Londýna. (...) Vracel se domů jen na víkendy. Josefa to obvykle netrápilo, protože sám trávil většinu času v internátní škole. Tam se mu po rodičích stýskalo zřídka, teď ke svému zahanbení zjistil, že musí zadržovat slzy, když mává na rozloučenou otci, mizejícímu na konci příjezdové cesty.

„No tak,“ těšila ho matka, která aspoň z části rozuměla smutku v synových očích. „Pojď, půjdeme s Jess na procházku.“

A tak Josef, jeho matka a kokršpaněl Jess vyšli brankou ze zahrady a vydali se přes pastvinu. (...) Jess pobíhala po pastvině sem tam, čenichem si hledala cestu, stejně jako tolikrát předtím, dnes se ale zdálo, že ji nejvíce přitahuje ten strom. Josef si poprvé všimnul, že v kořenech jilmu zeje otvor připomínající jeskyni. Právě ten fenku zajímal především. (...) Josef s matkou s úsměvem sledovali, jak se Jess pídí po pídí posouvá blíž. Najednou zase vztyčila uši a naklonila hlavu na stranu. Zdálo se, že zevnitř cosi zaslechla. Popošla blíž a obezřetně nahlédla do jámy.

Zničehonic přidušeně vyjekla. (...)Josef i jeho matka sebou trhli. Jess pozpátku uskočila od stromu a hnala se přes pastvinu, jako by ji pronásledoval démon. (...)Jako by v hlavě neměla nic jiného než nepřekonatelné nutkání utéci. (...) Jess se nevrátila.

(...) Josef se roztěkaně potloukal po domě, až ho matka musela vyhnat ven. Najednou stál pod tím stromem na pastvině. Zničehonic ho posedla touha na strom vylézt, aniž o tom do té doby seabeměně uvažoval. Ale jakmile na to pomyslel, bylo to nutkání nepřekonatelné.

Když začal zkoumat, kudy se na strom pustit, všiml si, že na kmeni je cosi napsáno. Do kůry byla hrubě vyryta slova NELEZ TAM. Muselo to tam být už celé roky, protože kůra se okolo těch škrábanců zhojila, takže písmena vypadala jako letité jizvy ve sloní kůži.

Tenhle objev, byť zajímavý, Josefa nadlouho neodradil. Ta slova očividně nepatřila jemu, protože ten, kdo je psal, i jejich původní adresát byli dávno po smrti.

Jenže než Josef stačil vylézt na nejspodnější větev, vylekal ho hlas, který se za ním náhle ozval.

„To bych nedělal, být tebou.“ Byl to pan Farlow. „Považ, co je tam napsané.“

„Kde?“ zeptal se Josef.

„Vím, žes to čet, mládenče. Viděl jsem tě. Mysli na to.“

„Já se nebojím. Už jsem vylezl na spoustu stromů.“

„Tenhle nech. To nevíš, co se o jilmech povídá, chlapče?“ zeptal se muž s nepěkným úsměškem. „Jilm lidi nesnáší a počká si. Tak se drž dál.“

(...)

Byl to chmurný den, nebe bylo zatažené, ale šedé chomáče mraků visely vysoko a pršet z nich nemělo. Nic se nepohnulo a Josef cílevědomě kráčel přes pastvinu ke stromu.

Kolem jámy se prosmýkl, aniž do ní pohlédl, a pustil se do šplhání. Překvapilo ho, jak snadné mu teď připadá vystoupat do výšky, které dosáhl minulý týden.

Když se dostal na větev, která byla nejvyšším bodem jeho předešlého výstupu, obkročmo se na ni posadil a spokojeně se rozhlížel po místech, kde by mohl při dalším šplhání zapřít nohu. (...) A právě v tu chvíli si všiml toho nápisu.

Jen kousíček od větve, na které seděl, byla do kamene stromu vyryta slova NELEZ TAM. Byla vyryta do kůry docela stejně jako ta u paty stromu. Až na to, že vypadala čerstvě.

Josef na ta slova zíral a najednou ho přemohl dojem, že je sledován. Rozhlédl se kolem, (...) Nikde nikdo. To musel určitě udělat pan Farlow, určitě, říkal si Josef. (...) A pak dostal Josef zlost. Co si to ten dědek dovoluje? *Jemu* bude říkat, co má a nemá dělat? Co je mu do toho? A tak místo aby ta slova Josefa odradila, stala se pobídkou, aby se tím usilovněji pustil do lezení. Zadíval se na ta naškrabaná písmena a přezíravě se ušklíbl. (...)

Netrvalo dlouho a už si obkročmo sedal na poslední rozsochy, která tvořila jakýsi koš nebo hnízdo ve vrcholku stromu. Vítězně zavýskl a rozhlédl se. (...) Pak někde na blízku zaskřehotala straka a Josef ohromeně zjistil, že je skoro stejně vysoko jako ona. Jak prolétla kolem, Josef vzhlédl a uviděl cosi, čeho si do té doby nevšiml.

Nad ním byl strom odumřelý, končil zubatým pahýlem, jako by kdysi býval vyšší. A na tomto nejzazším vrcholu byly do kůry zapuštěny desítky a desítky malých kovových předmětů. (...) Zatlučené do kůry tam vězely stříbrné i zlaté křížky, náramky zkroucené úsilím, jakým byly vráženy do dřeva (...)

Josef začal s jednou broží cloumat a najednou měl dojem, že u paty stromu se cosi ozvalo, a zase přestal. Od země ho dělilo příliš mnoho větví, takže neviděl nic než plošky trávníku v mezerách mezi listím. (...) Začal zas páčit brož z kůry a za pár vteřin ji potěžkával v dlani.

Tentokrát nebylo pochyb. Zřetelně uslyšel temné sténání, jako by pod stromem stálo nějaké zvíře, ale žádné, jaké by znal – leda by to z blízké zoo utekl medvěd.

Pak ho napadlo, že by to mohla být Jess (...) „Jess!“ zavolal. „Jsi to ty, holka?“

Jenže Jess to nebyla. Ať už ten zvuk dělalo, co chtělo, už to nestálo pod stromem, ale začalo to na strom šplhat. Slyšel, jak něco proniká do kůry a pak se to vytahuje výš, jako kdyby po stromě popolézal voják za pomoci lezeckých kotviček. S rostoucí nervozitou sledoval, jak se větve pod ním chvějí a to něco se k němu přibližuje.

Říkal si, že se ho třeba snaží postrašit pan Farlow. Ještě se držel toho tenkého stébla poslední naděje, když se ta věc se šustěním zjevila před ním. V tom černém stínu, který rychleji a rychleji šplhal k němu, nerozeznal žádné rysy – až na obrovité zahnuté drápy, které se zatínaly do kůry.

Josef vykřikl a ten křik přeletěl pastvinu, prodral se skrz zahradní zeď i zeď domu a rozbil klábosivý poklid matčina dopoledního kávového sedánku. Josefova matka se instinktivně rozběhla na pastvinu, její přítelkyně jí byly v patách. U paty stromu našly Josefovo tělo a s ním i větev, na které seděl.

Josef měl na rukou i nohou hluboké škrábance – způsobené pádem, jak všichni předpokládali. Zvláštní bylo, že jeho zlaté hodinky se ztratily, a ať je hledali, nikde kolem stromu je neobjevili.

Priestley, Ch.: Příšerné příběhy strýce Montague. Argo, 2011. zkráceno a upraveno

Příšerné příběhy strýce Montaguea

Chris Priestley

1. Vyber příběhu vhodný nadpis

- a) Josefovy hodinky
- b) NELEZ TAM
- c) Ztracená Jess

2. Rozhodněte, zda jsou následující tvrzení uvedena v článku.

Tvrzení	Je uvedeno / Není uvedeno
Josef trávil většinu času v internátní škole.	Je uvedeno / Není uvedeno
Josefovi rodiče nechali po jeho smrti starý strom pokácet a odstěhovali se do Londýna.	Je uvedeno / Není uvedeno
Josef neposlechl varování vyryté do kůry stromu a pro svou neopatrnost při pádu ze stromu zemřel.	Je uvedeno / Není uvedeno
Pan Farlow byl zahradník u Josefovy rodiny.	Je uvedeno / Není uvedeno
Jess polekalo něco, co bylo v jámě u stromu, utekla a už se nevrátila.	Je uvedeno / Není uvedeno

3. Napiš „životabáseň“ o Josefovi. Drž se vzoru... Pro jistotu můžeš jednu řádku vynechat a jednu můžeš použít dvakrát.

Jméno

Jaký/á

Jaký/á

Který/á si přeje být ...

Který/á sní ...

Který/á obdivuje ...

Který/á potřebuje ...

Který/á se obává ...

Jehož/ jejíž oblíbená barva je ...

Který/á nesnáší ...

Který/á miluje

Užitečné odkazy aneb „kam dál?“

Čtenářské gramotnosti se v současnosti věnuje řada odborníků. Existují pracovní skupiny vytvářející programy pro rozvoj čtenářství, např. při Universitě Karlově nebo Jihočeské Universitě v Českých Budějovicích. I jednotlivé školy a učitelé se snaží „přidat ruku k dílu“ a vznikají tak různé literární sborníky či výukové lekce.

Na následujících řádcích naleznete seznam osvědčených odkazů, které Vám mohou ulehčit práci či rozšířit obzory a Vaším žákům přinést potěšení z textů.

Internetové stránky

www.ctenarska-gramotnost.cz

www.kritickemysleni.cz

www.eduin.cz

www.cteme.eu

www.kvic.cz

www.skav.cz

www.rvp.cz

www.pisa2012.cz

<http://www.reading.org/General/Default.aspx>

Publikace a metodické příručky

Čtenářská gramotnost ve výuce. Metodická příručka. Národní ústav pro vzdělávání, 2011. Dostupné z

http://www.vuppraha.cz/wpcontent/uploads/2011/11/ctenarskagramotnost_final.pdf

Kolektiv autorů: Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka. Česká školní inspekce, 2010. Dostupné z <http://www.csicr.cz/cz/85256-ctenarska-gramotnost-jako-vzdelavaci-cil-pro-kazdeho-zaka>

Krampolová, I.: Netradiční úlohy aneb čteme s porozuměním. Ústav pro informace a vzdělávání, 2002.

Kolektiv autorů: Sborník pozoruhodných textů. KVIC, 2012. Dostupné z: www.kvic.cz/aktualita/2372/Sbornikpozoruhodnychtextu

Použitá literatura a zdroje

Tištěné publikace:

Jeřábek, J., Tupý, J.: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. VÚP, Praha, 2007.

Starý, K., kol.: Úlohy pro rozvoj čtenářské gramotnosti. ČSI, Praha, 2013.

Metodické příručky I – VII. Kritické myšlení Praha, Praha, 2007.

Publikace z webu:

PISA koncepční rámec čtenářské gramotnosti.

Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/8ef6870b-4eea-461c-abae-84255d025d02>

Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka.

Dostupné z www.csicr.cz/getattachment/e43a087c-c044-4761-adcc-e4282774ae7a

Čtenářská gramotnost ve výuce.

Dostupné z http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/ctenarskagramotnost_final.pdf

Při tvorbě metodické příručky i edukativních materiálů byly použity materiály ze seminářů kritického myšlení a cenné rady kolegů pedagogů i vedoucích seminářů.